

SPORT ÉS FILANTRÓPIA

ÍRTA: LUDVIG DÉNES

Ugy érzem, hogy mindenekelőtt erre a kérdésre kell megfelelnem: hogyan kerül a sport és a filantrópia egymás mellé, van-e összefüggés e két fogalom között, amelyek *látzólag* nemcsak idegenek, hanem ellent is mondanak egymásnak? A sport iránt közömbös tömegek arisztokratikus, vagy legalább többé-kevésbé haszontalan játékokat látnak a testgyakorlásban és a sportszerű versenyekben, amely energiafeleslegeket feltételez, míg a filantrópia ellenkezően, azokat kívánja felkarolni és támogatni, akik energiafeleslegek nélkül szűkölködnek. Ha így állana a dolog, akkor a sportnak és a filantrópiának csakugyan nem lenne közük egymáshoz. A másik oldalon azonban azt látjuk, hogy a sport népszerűsége úgyszólván napról-napra növekedik, támogatását és fejlesztését ma már a legtöbb országban állami feladatnak tekintik, mivel nemcsak rajongói, hanem szakértői is meg vannak győződve arról, hogy a sport ma az emberiségnek legnagyobb barátja, úgyszólván *maga a filantrópia*, hiszen minden sporttelep tíz kórházat tesz feleslegessé.

Két szélsőséges felfogással állunk tehát szemben. Az egyik szerint a sport és a filantrópia fogalma kizárják egymást, a másik szerint azonosak. Bármennyire irtózzunk is a közhelyektől, meg kell állapítanunk, hogy az „igazság a középúton van”. A sportnak csakugyan nincs köze a filantrópiához, mindaddig, amíg arisztokratikus játék marad. Mihelyt azonban – és a cél mindenképpen ez – arisztokratikus játékból tömegsporttá fejlődik, a legszorosabb összefüggésbe kerül az emberbaráti mozgalommal és ha a filantrópiával nem is azonosná, de mindenesetre annak egyik leghatásosabb eszközévé válik. Hogy ezt belássuk, vizsgáljuk meg, mi a filantrópia?

A filantrópia magyarul emberszeretet. Mint minden igazi szeretet, tevékenységre törekszik és ilyenkor mint emberbaráti mozgalom jelentkezik. A cél: felkarolni az elesettet, enyhíteni a nyomorúságot, gyógyítani a betegséget, boldogságra nevelni a válságba került emberiséget. Harmadfélezer esztendőnek kellett az idők rokkáján legombolyodnia, hogy a Tajgetos sziklától elérkezzünk a dessau-i filantropinumig, az emberbaráti érzésnek és programnak erre a magaslatára. A régi spártaiak a Tajgetos sziklahasadékaiba tették ki a gyenge, nyomorék, vagy életképtelen gyermeket, a XVIII. század végének filantrópistái pedig felkarolták őket, a közjó szolgálatában álló boldog embert igyekeztek belőlük nevelni.

Nem véletlen, hogy amikor az emberiség először figyelt föl a nevelés fontosságára, ugyanakkor átértékelte a testi nevelés szükségességét is. Az észszerűség, a racionalizmus, a felvilágosodás százada volt ez, amelybe a technikai forradalom száz esztendeje kapcsolódott bele. És amíg a felvilágosodás kitermelte a filantrópiái programot, addig a technikai forradalom és következményei nélkülözhetetlen orvosságul követelték e program végrehajtását. Amikor tehát azt állítjuk, hogy a sport a filantrópia egyik leghatásosabb eszköze, ennek bizonyítékául nem csupán közös eredetükre mutathatunk rá, hanem igazolnunk kell azt is, hogy a sport: 1. boldogságra – az egyén, a nemzet és az emberiség boldogságára – nevel; 2. jótékonykodik. Sokan e bizonyítékok nélkül is elismerik a testgyakorlás előnyeit, de a túlhajtásából és elfajulásából eredő károkért ezekben az előnyökben nem talál-

nak elégséges kárpótlást és ezért a sportot elvetendőnek, sőt megvetendőnek tartják. Végül tehát be kell bizonyítanunk, hogy a sport nem jár *szükségképpen* túlzásokkal s ha e túlzások mégis bekövetkeznek, végeredményben könnyen a testnevelés és a filantrópia ügyének javára fordíthatók.

E célkitűzések alapján tanulmányunk a következő négy fejezetre oszlik: I. A modern sport és a filantrópia közös eredete. II. A sport boldogságra nevel. III. A sport jótékonykodása. IV. A túlhajtott sport veszedelmei.

A MODERN SPORT ÉS A FILANTRÓPIA KÖZÖS EREDETE

A városi élet kifejlődése új fejezetet nyit meg az emberiség történetében. Már a XII. század virágzó városok hatalmasodásának és gazdagodásának tanúja, a XV. századtól kezdve azonban e fejlődés árnyoldalai is megmutatkoznak. A boldogulás útja most már a városba vezet e ezen az utón, amely nem ismer visszafordulást, egyre nagyobb lesz a forgalom, A munkakínálat ijesztő növekedése, a mindent elsöprő „konkurrencia” felrobbantja a céhrendszert, tönkreteszi az önálló egzisztenciákat, a gazdasági élet elipariasodása megteremti a tömegek kiszolgáltatottságát, a tömeg-bérmunkát és a tömeg-nyomort. A nagyvárosi élet vad és kíméletlen forgatagában nincs megállás, hiányzik az egyre gyakrabban megénekelt és visszasóvárgott „szabad természet” baráti simogatása, éltető injekciója. Mielőtt Rousseau kiadná a jelszót, a tömegek szívében már ott szunnyad, ágaskodik és kirobbanással fenyeget a vágy: „Vissza a természethez!”

A módos városi ifjúság künn hancúrozik a mezőn, játszik és – sportol, a szerencsésen izolált és rohamosan gazdagodó Angliában megfogamzik és gyökeret ereszt a modern sport, amely a városi élet hátrányainak ellensúlyozására egyre nélkülözhetetlenebbé válik. Rousseau *Emile*-je a „természet szerint való” nevelést sürgeti és német tanítványai, a filantrópisták, a pedagógiát avatták koruk egyik legfontosabb problémájává. Az új pedagógia már a testi nevelés szükségességét hirdeti, a gyakorlati szempontoknak mindennél előbbrevaló fontosságát. Basedow megalapítja Dessauban az első Filantrópinumot, amelynek célja „az ifjúságot közhasznú, hazafias és boldog életre előkészíteni”.¹

Érdekes véletlen: 1774-ben kezdi meg működését a dessauai Filantrópinum és 1774-ben indulnak meg James Watt gőzgépével az első gőzhajózási kísérletek. Így esik egybe a filantrópiái mozgalom megindulása és a gőzgép szenzációs karrierjének kezdete. Akkor még senki sem sejti, hogy ez a karrier megteremti a negyedik társadalmi osztályt: a munkáságot, amelynek elproletárosodása mindig forradalommal fenyeget, valahányszor a vele egy bölcsőben ringott filantrópiái eszmék megvalósításával nem sikerül kiegyenlíteni a társadalmi osztályok között fennálló súlyos ellentéteket. A filantrópisták atyamestere, Basedow, állandóan tiltakozott a vértelen és ködös ideálok, a jelen elhanyagolása ellen és az élő jelen ideáljául a boldogabb jövő biztosítását, az ifjúságnak erre való praktikus előkészítését jelölte meg.

Mint annak idején a városi élet reakciója és a technikai forradalom, úgy most, százötven év múlva, a világháborút követő politikai és gazdasági, társadalmi és erkölcsi válság avatja uralkodó problémává a pedagógiát. A világ legolvasottabb regényírójának, H. G. Wellsnek, úgyszólván minden sora pedagógiai célokat szolgál, Gustave Le Bon pedig az *Új*

¹ Dr. Hugo Goring: J. B. Basedows Ausgewählte Schriften 42. I. Frank Antal: A testi nevelés a filantrópiáknál 66. I.

idők pszichológiájában új nevelést sürget, amelynek nagyon különböznie kell „szegény egyetemi oktatásunktól”.¹

„Ennek a nevelésnek – írja Le Bon – főként az akaratot, a szolidaritást, a figyelőképességet, a munkakedvet és az igyekezet folytonosságát kellene fejlesztenie. Ezek a lát-szólag szerény tulajdonságok sohasem voltak tárgyai *semmilyen illuzórikus diplomának sem*, amelyekre pedig oly büszkék vagyunk. Pedig a világ haladásának jelenlegi fázisában kimagasló szerepet fognak játszani.”

A XVIII. század német filantrópistái boldogan írják alá ezeket a sorokat. Hiszen elsősorban e *gyakorlati* tulajdonságok fontosságára gondoltak ők is, amikor keményen ostorozták korúknak kizárólagos szellemi kultuszát („szegény egyetemi oktatásunk!” – mondja ugyanebben az értelemben Le Bon) és rámutatnak ennek az egyoldalúságnak káros következményeire. Gutsmuths hangsúlyozza,² hogy „gyengék vagyunk, de csak azért, mert nem jut eszünkbe, hogy erősek is lehetnénk, ha akarnánk. Mít kell evégből akarnunk? A testet kell gyakorolni. A test elhanyagolása egyedüli-oka gyengeségünknek.”

És e gyengeség alatt nem csupán az izmok, hanem az akarat, a figyelőképesség és a munkakedv gyöngeségét is kell érteni, a Le Bon felsorolta tulajdonságok hiányát, amelyet elsősorban testi neveléssel lehet és kell pótolni. Amit a híres francia szociológus „új nevelésnek” nevez, azt a XVIII. század filantrópistái többé-kevésbé már meg is valósították. Boldog, hazafias és közhasznú életre akarta Basedow az ifjúságot előkészíteni, a filantrópai nevelés céljával tehát – éppen úgy, mint a mai pedagógia – az egyén, a nemzet és az emberiség boldogulását és boldogságát jelölte meg. Ha tehát a sport hathatósan szolgálja ugyanezeket a célokat, akkor nem férhet többé kétség ahhoz a megállapításhoz, hogy a sport a filantrópia egyik leghatásosabb eszköze.

A sport edzi a testet és az akaratot, önállóságra szoktat, alkalmasabbá tesz a gyakorlati életre. A nemzetközi versenyek, a külföldi túrák kiszélesítik a sportolók látókörét. A sport növeli – még a gyengében is – az önbizalmat, a kitartást, a bátorságot, a munka- és életkedvet, végeredményben tehát előkészít, nevel az egyéni boldogságra. A nemzeti színekben való sportolás állandóan élesíti a hazafiasság tüzét, erősíti a fegyelmet és a nemzeti összetartást. A sport nemesíti a fajt és a legalkalmasabb előkészület a hadi szolgálatra is, végeredményben tehát elősegíti a nemzet megizmosodását és boldogulását. Nemzet- és államfenntartó ereje ma már annyira nyilvánvaló, hogy állami támogatását és megszervezését a legtöbb országban parancsoló szükségességgnek érzik. A sport végül egészséget ad az emberiségnek, hogy el tudja viselni a nagy válságokat és megpróbáltatásokat, megerősíti a lovagias érzést és nemzetközi kapcsolata révén az egyetemes emberi szolidaritást, amely minden ellentétben felülemelkedve, hivatott megteremteni az emberiség családi együttérzését, együttműködését, boldogságát és mint messzi ideált: a világébkét.

Ezeknek a magasztos céloknak szolgálatára a filantrópia az eszközök hosszú sorával rendelkezik, de ebben a sorban feltétlenül egyik legelső helyet foglalja el a sport, a maga óriási népszerűségével, a tömegeket megmozgató erejével. Tekintsünk most el a sport idealisztikus és szolgálatukat illetően további bizonyítékra nem szoruló céljaitól s vizsgáljuk meg filantrópai szempontból a testgyakorlásnak boldogságra nevelő hatását. A közhasznú, a hazafias és a boldog élet szempontjából a továbbiakban annál kevésbé kell megkülönböztetést tennünk, mivel a nemes értelemben vett egyéni boldogság a hazafias és közhasznú életnek egyetlen útja és feltétele. Az országot és az emberiséget csak úgy tehetjük boldoggá, hogy

¹ Az Új idők pszichológiája 95-96. 1. (Révai kiadás).

² Frank Antal: A testi nevelés a filantrópiánál 61. 1.

boldoggá tesszük a polgárait, az embereket. Boldog polgárok, boldog emberek nélkül nincs boldog nemzet, nincs boldog emberiség.

A SPORT BOLDOGSÁGRA NEVEL

A költőről mondja a latin közmondás, hogy nem *lesz*, hanem *születik*. A boldogság éppen ellenkezően, nem a születés, nem a tehetség, hanem a nevelés dolga. Kétségtelen, hogy a testi és a lelki adottságok, a külső körülmények, népiesen szólva: az ember „szerencséje”, ma még jelentékeny tényezője az emberi boldogságnak, de – ne riadjunk vissza az állítás merészségétől – ennek okát rosszul neveltségünkben kell keresnünk. Először hibás a boldogságról alkotott fogalmunk, másodsorban nem ismerjük fel a boldogsághoz vezető utat, amely pedig mindnyájunk számára nyitva áll. Mindkét hibán segíteni: nevelés dolga.

A nevelés feladata, hogy meggyőzzön bennünket: a boldogság nem azonosítható az anyagi javakkal, az élet külsőségeivel és esetlegességeivel. A nevelés feladata, hogy reámutasson és lelkünkbe véssze: a boldogság velünk együtt jön a világra, mi vagyunk, akik ezt a magot kicsiráztatjuk, vagy terméketlenségre ítéljük. A boldogság: az erőinket, az életünk lehetőségeit – bármily szerények vagy korlátoltak is legyenek – megismerni és felhasználni, a hivatásunkat közhasznúan teljesíteni. Ez az értelme Jézus példázatának is az emberről, aki útrakelése előtt szolgálai közt szétosztja nyolc talentumát. Amikor a gazda visszatér otthonába, megdicséri az első két szolgát, akik a talentumokat gyümölcsöztették és rest, gonosz szolgának nevezi a harmadikat, aki elásta a rábizott talentumot.

„Vegyétek el azért tőle a talentumot és adjátok annak, akinek tíz talentuma van, mert mindenkinek, akinek van, adatik és megszorítottatik; akinek pedig nincsen, attól az is elvételik, amije van.”¹

Vannak, akik tíz, akik két és akik csak egy talentumot kapnak. De a boldogság nem ettől függ, hanem attól, hogy fel tudjuk-e használni, gyümölcsöztetni tudjuk-e a velünk született talentumot, lehetőségeket. És éppen ez az, ami elsősorban a nevelés, sok esetben a filantrópiái nevelés dolga. Hónuk alá kell nyúlni azoknak, akik reászorulnak: 1. a gyerekeknek, különösen az árváknak; 2. a munkásoknak, különösen a munkanélkülieknek, a szegényeknek és nyomorgóknak; 3. a betegeknek, rokkantaknak és nyomorékoknak, végül 4. a javítóintézetek és fogházak lakóinak. Minél korlátozottabbak a lehetőségek, annál inkább elő kell segítenünk ezeknek kihasználását, annál inkább a testi rugókat kell elsősorban – megnyomunk, erősítenünk, gyakorolnunk, edzenünk a gyenge vagy egyoldalúvá gépiesedő izmokat és idegrendszert, növelnünk az önbizalmat és az életkedvet, kicsiráztatni a legapróbb, legélethetlenebbnek látszó magjait az életnek.

1. A XVIII. század német filantrópistái nyomán minden pedagógus rájött már a *játék* rendkívüli nevelőhatására, fontosságára. A filantrópisták annakidején mint a játék, a testnevelés filozófusai jelentkeztek, de nem elégedtek meg az elmélettel, módszerüket átvitték a gyakorlatba is.

A modern pedagógia valóságos „játékrendszert” dolgozott ki a gyerekek részére, mivel a tapasztalat azt bizonyítja, hogy a játék – amellet, hogy szórakoztat – kitartásra, bátorságra, leleményességre, elhatározó képességre, szociális érzésre, szolidaritásra, vagyis cselekvésre, aktív és gyakorlati életre nevel. Ezt a pompás nevelőeszközt az ifjúság, sőt a felnőttek sem nélkülözhetik és ezért fontos, hogy az ifjúnak, ha „kinő” a játékból, rendelkezésre álljon és gazdaságosan felhasználja az energiafeleslegeit – a sport. A sport ugyanis

³ Máté evangéliuma 26, 28, 29.

az energiafeleslegeknek tervszerű levezetése, olyan – részint szórakoztató, részint versenyt teremtő – formák között, amelyek az erőknek nemcsak fenntartását biztosítják, hanem gazdaságos, sőt az egyéni, vagy közszükséghez képest fokozott felhasználását is lehetővé teszik.¹

A gyerekeknek sportja a játék, az ifjúságnak és a felnőtteknek játéka a sport. Fokozottan van szüksége játékra és testgyakorlásra a gyenge és betegségre hajlamos szervezetnek, mert a sport a leghatásosabb preventív eszköz az emberiségnek a betegségek ellen folytatott élet-halál harcában. A „gyógytorna” sok esetben ott is eredményre vezet, ahol a többi gyógyító eszköz már csődöt mondott. Fokozottan van szüksége játékra és sportra az élet mostohagyermekének, az árváknak és nyomorékoknak, akiket egyrészt kárpótolni igyekszünk az életnek önhibájukon kívül elvesztett előnyeieért és örömeiért, másrészt a lehetőséghez képest fokozott mértékben kell előkészítenünk az élet megpróbáltatásaira.

E megfontolásnak tulajdonítható, hogy ma már nemcsak az iskolákban és nevelőintézetekben, hanem az árvaházakban is nagy gondot fordítanak a testnevelésre, sportköröket alakítanak, amelyek fokozzák az árvák sportolókédvét, növelik az önbizalmát és életerejét.

2. Megemlékeztünk már arról a felfogásról, amely arisztokratikus játékot lát a sportban és ezért nem ismeri fel a filantrópiával való szoros kapcsolatát. Ez a felfogás anakronisztikus, a sportnak csupán az első fejlődési fokozatára nézve állja meg a helyét. Az arisztokratikus játék a világháborúnak és a háborús „békét” követő összeomlás korának tapasztalatai alapján tömegsporttá fejlődött² vagy legalább is utón van, hogy azzá fejlődjék.

A tömegsport célja: mindenkinek módot és alkalmat adni a sportolásra, elsősorban azoknak, akiknek erre nem lenne pénzük és idejük, a szellemi és fizikai munkásságnak. A szellemi munkás számára úgyszólván életszükséglet a szabad levegő, a sport, amely elcsatnyuló fizikumának, testi erőinek felfrissülését, munkaképességének biztosítását hozza meg. A testi munkást egyre jobban specializálódó munkája miatt az egyoldalúvá gépiesedés veszedelme fenyegeti, amellyel szemben csak a sport nyújthat neki védelmet. E védelemnek állami megszervezése az olasz Opera Nazionale dopo lavoro,³ de már egy esztendővel a fascizmus győzelme előtt a magyar testnevelési törvény, az 1921. évi LIII. törvénycikk.

Ez a törvény megelőzte az olasz tömegsport megteremtését és már 1921-ben állami feladatnak nyilvánította a sport támogatását.⁴ Gondoskodott az iskolai testnevelés előmozdításáról, a társadalmi sportalakulatok támogatásáról, sőt a 21. év betöltéséig nagyon helyesen kötelezővé tette a sportolást és felállította a Testnevelési Főiskolát, amire az olaszok csak most határozták el magukat. A törvény 5. szakasza kimondja, hogy a községek és városok kötelesek a testnevelést előmozdítani. A 7. szakasz szerint minden, legalább ezer munkaterőt alkalmazó üzem vagy vállalat köteles munkásai és egyéb alkalmazottai testnevelési szükségleteinek kielégítéséről (sporttér, fürdőhely, gyakorlóterem stb.) megfelelően gondoskodni. Kisebb üzemek e cél érdekében nagyobb üzemekhez hozzácsatolandók, esetleg több kisebb üzem társítandó.

A munkásság természetesen nem elégszik meg e törvénynyújtotta lehetőségekkel, hanem társadalmi utón is igyekszik a sportéletbe bekapcsolódni. Egyre nagyobb számmal alakulnak munkássportegyesületek, amelyek a testgyakorlás minden ágát gyakorolják és a nemzetközi munkássportszövetség révén nemes versenyt és fejlődést biztosító kapcsolatot

¹Ludvig Dénes: Mussolini és a sport 5. 1. (Országos Testnevelési Tanács kiadása).

²Mussolini és a sport 7. 1.

³Mussolini és a sport 19. 1.

⁴Mussolini és a sport 30. 1.

tartanak fenn a külföldi munkássportegyesületekkel. A nemzetközi szövetség időnként munkásolimpiákat rendez és minden rendelkezésére álló eszközzel (munkásbajnokságok stb.) igyekszik a munkásoknak a sport iránt való érdeklődését fokozni és őket minél nagyobb számmal a sport áldásaiban részesíteni.

Ugyanebből a célból feltétlenül szükség van a testnevelési törvény teljes végrehajtására, az abban foglalt lehetőségeknek alapos kihasználására és további kiépítésére. Ha az állam kötelességének tartja a harcot az analfabetizmus ellen, akkor ezt a nemes és saját érdeke diktálta küzdelmet ki kell terjesztenie a „sportanalfabétizmusra” is. Az államnak éppoly kevésbé van szüksége nem sportoló, vagyis testüket, fizikai ellenállóképességüket és munkabírásukat elhanyagoló, mint Írástudatlan polgárokra.

3. A modern pedagógia érdeme, hogy a sport örömeiből és jótékony hatásaiból ma már azok sincsenek kizárva, akiket testi hibával, vagy szellemi fogyatkozással sújtott a sors. A tapasztalat azt mutatja, hogy a testgyakorlás jótékony hatással van a szellemi fogyatkozásokra is és ennek tulajdonítható, hogy a lelkibetegek intézeteiben ma már mindenütt a világon jelentős szerephez jut a sport.

Ami a betegségre hajlamos szervezetek és a nyomorékok testi nevelését illeti, a gyógytorna jelentőségéről már szólottunk. Ne higgye azonban senki, hogy a testgyakorlás többi ágai e téren nem állíthatók be a filantrópia szolgálatába. Sőt ellenkezően. A sport jótékony hatásaira itt annyira szükség van, hogy a modern gyógypedagógia fegyvertárában nélkülözhetetlenek bizonyultak. A sport ma már jelentős szerepet visz nemcsak a siketnémák, hanem még a vakok nevelésénél is, ami sokáig hihetetlennek látszott.

A vakok oktatásának széles területén „két hatalmas vívmányt találunk; az egyik, hogy a vak az írás-olvasásban függetlenítette magát, a másik, hogy a vak önállóan képes tájékozódni. Úgy az egyikre, mint a másikra rá kell őt nevelni . . .” Herodek Károlynak, a Vakok Intézete igazgatójának tanulmányából¹ idézzük e sorokat. Ő volt az, aki elsőnek bízta szakszerűen kiképzett gyógypedagógusokra a vakok tornaoktatását, negyed századdal ezelőtt. „Azóta – írja Herodek – nemcsak külső sikereket mutatunk fel, amelyeket iskolák, tanítók és tanárok elismeréssel honorálnak, hanem növendékeink fizikai ügyességben, mozgási képességben és lelki rugalmasságukban értékes teljesítményekre predesztináltak.”

Megfelelő előkészület után a vakok nemcsak a tornában, hanem az atlétikában is kiváló eredményeket érnek el és mint erősizomzatú, keménykötésű atléták hagyják el alma mater-jüket. Élvezet nézni őket, amikor hibátlanul végzik járási, futási, ugrási, dobási és egyéb atlétikai gyakorlataikat. Csodálatos teljesítményekre képesek a birkózásban, sőt – az úszásban is. Emlékezzünk csak Kiss Illésre, a Vakok Intézetének 18 éves növendékére, aki 1927 augusztus 8-án a Fehérvörön elmerült Erdődy Zsuzsanna életét megmentette. Míg a parton összecsendült fürdőzők segítség után kiáltottak, a bátor vak fiú gondolkozás nélkül a vízbe vetette magát, a víz alatt is hallható bugyborékolásból megtudta, merre van az alámerült leány, odaúszott, megragadta és élve sikerült a partra vonszolnia. Ez az eset, amelyért a kormányzó a Magyar Ezüst Érdemrenddel tüntette ki Kiss Illést, példátlanul áll a vakok történetében.

E tapasztalatok alapján jogosan állapítja meg Herodek igazgató, hogy a vakok pedagógiájában a testnevelés játssza a legfontosabb szerepet és ezért minden lehető elkövetnek, hogy a sorssújtott növendékek a sportban teljes kiképzést nyerjenek.² A gyógypedagógiának ez az álláspontja ma már az egész vonalon érvényesül, még pedig annál könnyebben,

¹ Herodek Károly: A vakok tornaoktatása. (A jövő útjain III. évf. 2. sz. 64. 1.)

² A vakok tornaoktatása 66. 1.

mivel az élet mostohagyermekai örömmel és lelkesedéssel igyekeznek megállani helyüket a sportban, amely az éptestűekkel „egyenjogúsítja” őket.

A sporttörténelem számos atlétát ismer, aki testi hibája ellenére kiváló eredményt ért el és felülmúlta éptestű vetélytársait. Horváth Ferenc félkarral, Kucsera Ferenc fél-szemmel is sokáig kitűnő játékos volt az FTC futballcsapatának, az uruguayi Andrade pedig még ma is a világ egyik legkiválóbb futballistája. A világ válogatott csapatából félkarúsága ellenére sem hiányoznék. Ugyancsak fél karral ért el kitűnő eredményeket az amerikai középtávúfutó Hahn és szerepelt az amsterdami olimpiai maratonni bajnokságban az afrikai Steyler.

Rimanóczy, a többszörös magyar úszóbajnok jobb lábára sántított, Kunz Olga (OTE) féllábbal nyert úszóversenyeket, Halasi Olivér (UTE) pedig ugyancsak féllábbal állít fel úszórekordokat, nyer bajnokságokat és tagja a világ legjobb vízipóló csapatának, a magyar válogatott együttesnek. A sport tehát kiegyenlíti azt az igazságtalan és fájó ellentétet, amely az ép és a hibás testűeket elválasztja egymástól, sőt alkalmat ad arra is, hogy az utóbbiak nemes versenyben legyőzhessék szerencsésebb ellenfeleiket, országos sőt világhír sokszorozza meg önbizalmukat és életkedvüket.

A siketnémák testi nevelésének előmozdítására 1912-ben társadalmi sportegyesület is alakult, a Siketnéma Sport Club, amely állandó kapcsolatot tart fenn a külföldi siketnéma sportalakulatokkal, vendégül látta Budapesten a francia siketnéma sportegyesületet. A Magyar Labdarugók Szövetségének tagja és futballcsapata, amely már 12 nemzetközi mérkőzést is játszott, a Budapesti Labdarugó Szövetség III. osztályú bajnokságában szerepel. Tagja a Parisban székelő nemzetközi siketnéma sportszövetségnek is, amely az idén siketnéma olimpiai versenyeket rendezett a francia fővárosban. Ez a verseny nagy dicsőséget szerzett Magyarországnak, amennyiben Krassner Vilma valósággal letarolta a siketnéma úszó-világbajnokságokat.

4. Amikor a XVIII. század filantrópistái felismerték a mozgás, elsősorban a szabadtéri mozgás jelentőségét, a játékra, a testgyakorlásra és a munkára mutattak rá, mint amelyek hivatva vannak az emberiség testi nevelését előmozdítani. E neveléstől és jótékony hatásaitól nem foszthatjuk meg a börtönök és fegyházak lakóit sem.

A magyar fegyintézetek humánus szellemét bizonyítja, hogy zárkában, munka nélkül alig ülnek rabok, mindenki dolgozik, kivéve azokat, akiket testi gyengeség gátol meg ebben, akik fegyelmi alatt állanak, vagy akiknek elkülönítése, súlyos bűncselelményükre való tekintettel, indokolt. Törvény írja elő, hogy a raboknak naponta két óra, a fegyenceknek napi egy óra hosszat sétálniuk kell. Csaknem minden törvényszéki fogház mellett kertgazdaságban foglalkoztatják a rabokat. A hartai ötezer holdas gazdaságnak külföldi szakértők is csodájára járnak. E fegyintézet fenntartási költségeinek 80%-át önmaga fedezi. A váci 150 holdas mezőgazdaság mellett fejlett ipari gazdaságot is találunk, de mintaszerű az alsóbesenyői gyűjtőfogház ezerholdas bérlete, valamint a gyulai, balassagyarmati, nyíregyházi és márianosztrai kertgazdaság is. Mária-Nosztrán a rabnóket fehérneművarrással, csipkevevővel és hímzéssel is foglalkoztatják.

Endsz Árpádot, a híres „betörőkirályt” hétesztendő rabsága alatt szabóvá nevelték és szabadulása napján a fegyház igazgatóságától varrógépet kapott ajándékba. Munkájuk ellenértékének bizonyos százalékát a rabok, amikor kiszabadulnak, készpénzben kapják meg és ez is hozzájárul ahhoz, hogy többnyire szívesen emlékeznek vissza a börtön „kaszárnyai” életére.

Ami a mezőgazdasági és ipari foglalkoztatáson túlmenő testgyakorlást illeti, néhány

börtönigazgató tornagyakorlatokat is végeztet a rabokkal, ott azonban egyelőre még nem tartunk, hogy – mint Amerikában, Angliában és Németországban – rendszeresen sportoljanak, atletizáljanak és futballozzanak a börtönök és fegyházak lakói. Newyork állam híres Sing-Sing fegyházában az elitéltek lelkesen baseballoznak, rugbyznak és futballoznak. Mérkőzéseket játszanak, amelyeknek fegyencközönsége legutóbb valósággal gyászbaborult, amikor csapatuk két legjobb játékosát villamosszékben kivégezték. Amerika példájára bevezették a sportot az angol és a német fegyintézetekben is. A readingi és a liverpooli rabok futballcsapata állítólag amatőrbajnoki küzdelmekben is megállaná a helyét.

Illetékes helyen jelentették ki, hogy a rendszeres sportolás a magyar fegyházi renddel sem ellenkezik, ha tehát ez a kérdés napirendre kerül, semmi akadályja sem lesz annak, hogy az intenzív sportolásból a magyar börtönök és fegyházak lakói is kivegyék a részüket. Ez annál kívánatosabb, mivel a sport hatásos eszközeül kínálkozik a becsületes gyakorlati életre való előkészületnek.

*

Hogy a sport mennyire nélkülözhetetlen eszköze a filantrópiának és a gyógypedagógiának, kitűnik a modern pszichológia, az Adler-féle Individualpsychológia vizsgálatából is. A bécsi Alfred Adler a nevelés célját így fogja össze: önállóság, bátorság, munkakedv és – minden lelki magányosság legtökéletesebb ellenszereként – a közösségi érzés. Éppen ezektől a tulajdonságoktól függ minden sportszerű gyakorlat, verseny, csapatmérkőzés sikere, a sport tehát valósággal hivatva van a belenevelésükre és megizmosításukra.

Az élet mindenkiben, különösen azokban, akik valamely testi hibában szenvednek, könnyen félelmet ébreszt: kishitűséget, önmagában való bizonytalanságot, alsóbbrendűségi érzést (Minderwertigkeit). E legszegébb korban jelentkező érzések választják ki azután a lélekromboló indulatokat: az erősek, egészségesek és épek gyűlöletét, az irigységet és bosszúvágyat. De zavarólag hatnak a nyomorék egyéb életfunkciójára is. Lustaság, boldogtalanság, bűnözési hajlam és egyéb erkölcsi felfogásunkkal ellenkező tulajdonságok, az ő visszavettségének folyományai.¹ Minden veszedelemnek bevált ellenszere az alsóbbrendűségi érzés megszüntetése, az önbizalom kifejlesztése, ami a gyógypedagógiának alfája és ómegája. A gyengeszervezetű gyerekek, az egyoldalúvá gépiesedő munkások, a nyomorékok és a foglyok sportjának vizsgálatánál meggyőződünk arról, hogy ezen a téren a testgyakorlás páratlan eredményekre képes.

Az a nyomorék, aki nemes versenyben éptestűeknek méltó ellenfelül mutatkozik be, aki előtt nyitva áll az országos megbecsültetés, a világhír útja, nem ismeri a megbénító alsóbbrendűségi érzést. De csökkenti ezt az érzést a legegyszerűbb testgyakorlatnak többé-kevésbé sikerült végrehajtása is, az éptestűekkel való – és sohasem kilátástalan –sportszerű verseny – gés. A boldogság fordított arányban áll az alsóbbrendűségi érzéssel, ennek csökkentése tehát – elsősorban a sport – növeli a boldogságot, nevel a boldogulásra.

A SPORT JÓTÉKONYKODÁSA

A sport amatőrsége vagy hivatásszerűsége mindig a közönség érdeklődésén, a versenyek és mérkőzések jövedelmezőségén fordul meg. Mihelyt a jövedelem jelentékenyen túllépi a sportolás költségeit, jelentkeznek a sportolók, hogy ők is részesedjenek a bevételben, amely az ő szereplésüknek köszönhető. Mihelyt a jövedelem a közönség érdeklődésének követ-

¹ Hegedűs Lajos: A nyomorékok iskolája. (A jövő útjain III. évf. 2. szám 59. 1.)

keztében megfogyatkozik, a professzionista sport alól kicsúszik a talaj. Erre Magyarországon az alacsony nívón tengődő profi-boxsport nyújt példát, míg a hivatásszerű embersport virágzásáról egyedül a labdarúgásban beszélhetünk.

Meg kell azonban állapítani, hogy a 30–40 ezer főnyi tömegeket megmozgató labdarúgás csak a három-négy vezető nagyvállalatnak „üzlet”, míg a többi csapat többé-kevésbé állandóan anyagi nehézségekkel küzd, amelyek elsősorban a súlyos adóknak tulajdoníthatók. A magyar futball az országnak egyik legjobban igénybevett adófizetője. A futballszövetség bevételeinek legnagyobb részét a válogatott mérkőzések adják, pedig jövedelmükből mindössze 10–30 százalék jut a szövetség pénztárába. Egy-egy mérkőzést a következő terhek sújtják:

Vigalmi adó	12,5 százalék
Forgalmi adó	2
Testnevelési adó	20
Segélyalap	5
Pályabér	20
Személyzet és rendőrség, hirdetés	3
Idegen csapat költségei	20
Összesen ...	82,5 százalék

Szegényalapra tehát öt százalék jut, de a szövetség ezen a kereten messze túlmenően teljesíti emberbaráti kötelességét. Kiss Tivadar, a szövetség ügyvezetője szerint a 70 ezer pengős évi költségvetésben körülbelül 10–15 ezer pengő az az összeg, amelyet rendszeresen jótékony célra fordítanak. Igaz ugyan, hogy ebben az összegben bennfoglaltatik a segélyre szoruló amatőrsportegyesületek támogatása is, de e segítség és a testnevelési adóban rejlő támogatás nélkül az amatőrsport úgyszólván halálra lenne ítélve.

Az amatőrsport – különösen azóta, hogy a professzionista sport elvonja a tömegeket – ráfizetéssel jár, támogatásra szorul. Anyagi gondokkal küzd a profifutballegyesületek legnagyobb része is, annál dicséretreméltóbb tehát, hogy a futballszövetség a profisportból eredő szűkös, tiszta jövedelmének jelentékeny részét *emberbaráti* célok szolgálatába állítja. Bevezette a játékosok balesetbiztosítását is és naponta átlag hét futballista részére folyósít négy-négy pengős táppénzt s a szükséghez képest segélyt, amelyeknek évi összege meghaladja a tízezer pengőt.

A futballszövetség 1925. évi költségvetésében az egyesületi és egyéni segélyeken, a jótékony adományokon kívül anyagi támogatást kapott az Önkéntes Mentőegyesület, az Országos Gyermekszanatórium Egyesület, a Miniszteri Számvevősegi Tisztviselők Otthona, a Hadirokkantak Országos Szövetsége, a Szegedi Vakokat Gyámolító Országos Egylet, az Államrendőrök Nyugdíj pótlo Egyesülete, a Postaaltisztek Országos Egyesülete.

Az 1926. évben 16.736 pengőt folyósított segélyekre a futballszövetség, az 1927. évben 12.780,89 pengőt, az 1928. évben 22.000 pengőt. Az 1926. évben segélyt kapott az Államrendőrségi Gyermekbíróság, az árvizkárosultak, az Államrendőrségi Nyugdíjpótlo Egyesület, az Újságírók Kórház- és Szanatórium Egyesülete (4.500 P), az Apponyi Poliklinika, a főváros szegényei (2.100 P), a 32-es ezred özvegyei és árvái (1.420 P).

Az 1925. évben a Siketnéma SC, a mentők, a Vakok Országos Menháza és SE Újpest, a Postásárvaház, a Pincérek Tüdőbetegszanatóriuma, a Hadirokkantak, a Postaaltisztek, az Apponyi Poliklinika és az V. kerületi Közjótékonyági Egyesület szerepel a listán, az 1928.

évben pedig (novemberig) a Hadirokkant Otthon, a mentők, a Vakok Országos Menháza Újpest, az árva- és elhagyott gyermekek, a József főherceg Tüdőgondozó.

Ezenkívül több mérkőzés belépőjegyeit úgynevezett „mentőbélyeggel” fizettette felül a szövetség és külföldi túrákon nagyobb összegeket szokott fordítani a segélyre szoruló külföldi magyarok támogatására is. A szövetség jó példáját tehetségükhöz képest követik az egyesületek, a nagyobb sportesemények rendezősége, úgyhogy a sport csaknem erején felül veszi ki részét a játékonnykodásból.

A TÚLHAJTOTT SPORT VESZEDELMEI

A túlhajtott sportolás veszedelmeinek vizsgálata előtt tekintsük át a sport fejlődésének fokozatait. Ezek a következők: 1. a játék; 2. az egyéni testgyakorlás; 3. a versenység; 4. a sportmutatvány, a cirkuszi játék.

Erkölsi és testi reakcióról, veszedelmekről tulajdonképpen csak e két utóbbi fokon beszélhetünk, de a veszedelem felismerése és elhárítása érdekében meg kell állapítanunk, hogy a fejlődés – vagy ha úgy tetszik, visszafejlődés – útja éppen ezek felé vezet. A játék ösztönszerűen, az egyéni testgyakorlás pedig egyre tervszerűbben szolgálja a testi kultúrát, amelynek a szellemi kultúrával való szoros összefüggését már a régi görögök megállapították.

Oswald Spengler *Der Untergang des Abendlandes* című művében minden organizmus termőkorát kultúrának nevezi, e termőkor eredményeinek rendszerezését, az ezeken való kérődzés korát pedig civilizációnak, elindulásnak az illető kultúra összeomlása felé. A modern sport termőkorának csúcspontját mindenesetre a második és a harmadik fokozat között kell keresnünk, amikor a testgyakorlásba már belekapcsolódott, gyors fejlődési útját nyitotta meg a verseny, de amikor e verseny túlhajtásának reakciója még nem jelentkezett.

A verseny óriási vonzóereje bekapcsolja a sportéletbe a sokáig tartózkodó tömegeket, demokratizálja a sportot, vagyis megteremti a tömegsportot, amelynek szinte hihetetlen fejlődést biztosít. Ennek természetesen csakhamar az árnyoldalai is megmutatkoznak. A sportolás célja már-már nem a testi kultúra szolgálata, hanem a verseny, a győzelem, a rekord s e lázas törtetés, e sport-nagyüzem háttérében a nézőközönség érdeklődésének felcsigázása: a bevétel. Ez már nem sportkultúra, ez már sportcivilizáció.

Az amatőr sportember lemarad ebben a vad hajszában a győzelem, a bajnokság, az olimpiai babér, a rekord után és felüti a fejét az álamatárság, kialakul a professzionizmus, amely ma még túlnyomórészt sport, munkaalkalmakat teremt, támogatja a visszaeső amatőr-sportot, de amelynek jövőjében ott fenyegetődzik a cirkuszi mutatvánnyá való elfajulás, a testi kultúrából való teljes kivetkőzés veszedelme. Így történt ez az antik kultúra összeomlása-sakor is, amikor embertelen, véres gladiatori „játékok” léptek a régi olimpiák nemes és dicső küzdelmei helyébe.

A távoli jövőnek e veszedelmétől egyelőre eltekintve, a túlhajtott sportolás kétféle reakciójára kell figyelemmel lennünk. Az egyik a sportolókat, a másik a nézőközönséget fenyegeti. Ez utóbbival rövidebben végezhetünk. Sokszor megfigyelhetjük, hogy a sportverseny, egyik-másik döntő futballmeccs, vagy boxmérkőzés izgalmi mily rendkívüli tömegeket mozgatnak meg és hoznak lázba. Kétségtelen, hogy a passzív sportszenvedély túlfűtöttsége és kirobbanása nem a legnemesebb emberi érzésekben gyökerezik, de még mindig ártatlanabb és kívánatosabb levezetése az ösztönös indulatoknak, mint a kocsmázás, a kártyázás és a nemi kicsapongás.

A sport attrakciók tehát elvonják a tömegeket a kártékony szenvedélyektől és az erkölcsi hasznon kívül anyagi haszonnal is járnak, amelynek egy része – mint az előző fejezetben láttuk – emberbaráti célok szolgálatába kerül. Fokozottan áll ez a nagyobb tömegeket megmozgató professzionista sportra, amelyben tehát mai keretei között magasabb szempontból sem lehet kártékony intézményt látni. Sőt ellenkezően. Az előnyei ugyanis mindenestre nagyobb súllyal esnek a latba, mint esetleges – és kiküszöbölhető – hátrányai.

A professzionizmus megszabadította az amatőr sportot az álamatőrségtől, azoktól a kinövésektől, amelyek fejlődését megakadályozták. Ez egyik legnagyobb érdeme. A túlhajtott sportnak azonban még az ilyenformán megtisztult amatőrség keretei között is megvan a veszedelmei, egyfelől erkölcsi, másfelől testi reakciói.

Hegedűs Lajos írja *A nyomorékok iskolája* című tanulmányában, hogy a nyomoréknevelés, tanítás az akarat fejlesztésén, az önbizalom emelésén, az ambíció fokozásán alapszik. „Igaz, hogy ez játék a tűzzel. A túlfűtött ambíció éppen olyan ártalmas, mint a túlfűtött kazán, könnyen robbanhat. De mint ahogyan a legnagyobb eredményt a túlfűtött kazánnal tudjuk elérni, úgy a nyomorékok szempontjából is a legjobb eredményt a túlfűtött ambícióval, amely még a stréberségnél is erősebb, érhetjük el. Igaz, hogy húsz éves ifjaink erős önérzettel, nagy akaráttal kissé túlbecsülik magukat, de akkor jön a fék, a nevelő fékje, vagy ha az nem elég, az életnek olyan nagyon kiábrándító fékje és helyrehozza azt a kis betegséget, amelyet élete megmentéseként beléoltottunk.”¹ Ugyanezt mondhatjuk a túlhajtott sport erkölcsi veszedelmeiről is.

A *testi* veszedelmekre most kezd felfigyelni az orvostudomány. Az olimpiai verseny alkalmából a sportszakorvosok is egybegyűltek Amsterdamban, laboratóriumot rendeztek be a tribün alatt, minden modern műszert felhasználtak és pontos méréseket eszközöltek az atléták testi és szellemi állapotáról verseny előtt és verseny után.² A kutatók egyike, dr. Stiliz József, temesvári magyar orvos, az amsterdami tapasztalatok alapján rámutatott a túlhajtott tréning, a minden áron és minden eszközzel rekordra, győzelemre való törekvés veszedelmeire.

– Nurmi és Ritola távfutásai előtt – mondotta dr. Stiliz – sportszempontból mi is meghajjtuk az elismerés zászlaját. De csak az *eredmény* előtt! Mert joggal merülhet föl a kérdés, vajjon az ilyen futás magában foglalja-e azokat az összetevőket, amelyeket a sport szóban foglalunk össze? Vajjon mi célja, mi haszna van az ilyen túlzásba vitt rekordhajszának, vajjon szükség van-e a nemzetek életében ilyen sportsztárookra, elősegíti-e ez a sportnevelést, vagy pedig a szabadtéri tömegneveléstől függ-e a sport jövője?

Stiliz ezután példákat sorol fel, hogy a túlhajtott tréning, a doppingolás és a teljesítő-képesség legfelsőbb határát is túllépő versenyzés az atléták testében milyen káros elváltozásokat és az egészséget aláásó reakciókat okoz, majd ezt a következtetést vonja le:

– Orvosi szempontból – sajnos, ezt ma már le lehet szögezni – az olimpiai játékok mai formájukban a-testnevelés degenerálására vezettek.

Súlyos szavak. Az orvosi ellenőrzés fokozásával és rendszeresítésével azonban le lehet, sőt *kell* is nyesegetni a túlhajtott sport e kinövéseit, biztosítani lehet a versenyzők egészségének védelmét, anélkül, hogy *magát* a versenyzést vagy akár a „sportsztárok” termelését, szerepeltetését a szükséges mértéken túl korlátoznunk kellene. Ne felejtjük el ugyanis, hogy a sportsztárok „tündöklése és nyomorúsága” szoros összefüggésben van a tömegsport megteremtésének lehetőségével.

¹ A Jövő Útjain. III. évf. 2. szám 60. 1.

² Pásztor Árpád: Orvosi laboratórium a tribünök alatt. (Pesti Napló, 1928. augusztus 7. 12. o.)

A tömegekre mindig nagy vonzóerőt gyakorolnak a magasra kitűzött célok, az ideálok, a hősök, akiknek nyomában elindulhatnak. E modern „hősök”, a sportsztárok nélkül nem volna meg a sportnak az a népszerűsége, az a tömegeket lenyűgöző ereje, amely a tömegsport megteremtésének csaknem nélkülözhetetlen feltétele. Legyünk tehát hálásak a sportsztároknak, akik nemzeti szempontból is értékes propagandamisszót teljesítenek, ne nekik, hanem az egészségüket fenyegető veszedelemnek üzenjünk hadat és ez ellen állítsuk csatasorba a sportszakorvosokat.

Az a lehetőség, hogy a sport – amint ez az antik kultúra összeomlásakor is megtörtént – cirkuszi attrakcióvá fajulhat, kétségtelenül visszariasztó, kiábrándító gondolat. De sokkal rosszabb, ha váratlanul ér bennünket ez a folyamat, mintha szemébe nézünk a lehetőségeknek és felkészülünk rájuk. Ha Spengler okfejtését követjük, egy percig sem gondolhatunk arra, hogy a fejlődés, helyesebben visszafejlődés e végzetszerű árját megakasszuk, vagy ellenkező irányba tereljük.

De egyet megtehetünk s ez egyszersmind kötelességünk is. Gondoskodnunk kell az amatőr-és a professzionista sport tökéletes szétválasztásáról. A cirkusz porondján csak a kiöregedő professzionista sport lehelheti ki idővel a lelkét, de ez a lélek a többre hivatott és más utón járó amatőrsportban még csak most van kibontakozóban. Nem szabad tehát egybekötnünk az amatőr és a professzionista sport sorsát. Az előbbi most közeledik legterméke nyebb korához, kultúrájának csúcspontjához, az utóbbi – különösen a versenylázás Amerikában – a spengleri civilizáció korát éli, sorsát a pusztta üzletté, akrobatamutatóvá váló elfajulás fogja idővel megpecsételni.

Az amatőrsport fejlődési fokozatain negyedik helyre nem a cirkuszi mutatványnak, hanem a tömegsportnak kell kerülnie, amelynek csak eszköze és sohasem túlhajtott eszköze lehet a verseny, célja a tömegek testi, de végeredményben testi-lelki kultúrájának megteremtése, boldogulásának és boldogságának tervszerű előkészítése. Ez a cél az, amelynek minden lehetséges – a testgyakorlással párhuzamosan működő – eszközzel való emberbaráti szolgálatát ezen a néven tiszteljük: filantrópia.